

УДК 351

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2025.1.37>**О. В. Вакун,**

кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування,
Державного університету «Житомирська політехніка»
ORCID ID: 0000-0002-7774-7204

СУЧАСНИЙ СТАН МІЖНАРОДНИХ ПЕРЕДАЧ ТОВАРІВ ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПОДВІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Товари подвійного використання становлять ключовий об'єкт державного експортного контролю, а ефективне управління цією сферою відіграє важливу роль у забезпеченні національної безпеки, особливо за умов воєнних загроз. Дослідження питань експортного контролю є необхідним для аналізу та моніторингу передач товарів військового призначення, а також для оцінки ризиків, що можуть походити від інших держав, зокрема тих, які мають тоталітарні або авторитарні політичні режими. Попри те, що в умовах воєнного часу Україна більше імпортує озброєння для забезпечення обороноздатності, вивчення обсягів міжнародних передач у минулі роки дозволяє визначити втрачені можливості та сформувати пріоритети управління процесами експорту й імпорту у майбутньому. Оскільки відповідна інформація щорічно оприлюднюється Державною службою експортного контролю України, вона може бути використана у наукових дослідженнях і є важливим джерелом для аналізу та прогнозування розвитку системи експортного контролю.

Проведений аналіз міжнародних передач озброєнь Україною у 2007–2024 рр. демонструє широкий географічний спектр партнерів та значний обсяг переданих систем озброєнь, що свідчить про вагому роль України на світовому ринку зброї. Водночас після 2014 р. простежується суттєве зменшення обсягів передач та звуження кола країн-отримувачів, що пов'язано з воєнною агресією російської федерації, зміною пріоритетів державної політики та необхідністю збереження власної обороноздатності. Окреме занепокоєння викликає факт співпраці з державами, щодо яких існують міжнародні санкції або які підтримали агресію проти України, що підкреслює наявність політичних і корупційних ризиків у сфері державного експортного контролю. Відтак ефективність цієї системи є ключовим чинником забезпечення національної безпеки та потребує подальшого вдосконалення відповідно до сучасних воєнно-політичних викликів.

Ключові слова: міжнародні передачі, експортний контроль, товари військового призначення, товари подвійного використання, національна безпека, воєнні загрози, імпорт, експорт, обороноздатність.

Актуальність дослідження. Товари подвійного використання є основним об'єктом державного експортного контролю, а управління цим процесом займає вагомe значення в забезпеченні національної безпеки держави, особливо в умовах воєнних загроз. Для визначення напрямів розвитку системи державного експортного контролю в Україні. Безумовно, що питання державного експортного контролю є вкрай важливим для оцінки, аналізу та контролю за експортом товарів військового призначення для забезпечення обороноздатності держави та моніторингу ризиків воєнного характеру з боку інших держав, особливо країн з тоталітарними

та диктаторськими політичними режимами. Звісно, питання експорту товарів військового призначення в умовах воєнного часу не є вкрай нагальним, адже Україна більше імпортує для забезпечення обороноздатності збройних сил України. Проте, для оцінки втрачених можливостей в мирний час та визначення пріоритетних напрямів управління процесами експорту та імпорту товарів воєнного призначення в майбутньому є потреба в аналітичній оцінці обсягів міжнародних передач товарів військового призначення.

Зазначена інформація, щорічно оприлюднюється Державною службою експортного

контролю України, а тому може бути викладена в наукових роботах, що є відкритими та мають бути оприлюдненими.

Аналіз останніх досліджень. Питання оцінки стану експорту товарів воєнного призначення та подвійного використання досліджувалися окремими вітчизняними та зарубіжними вченими зокрема: Грицай Є.О., Дмитренко О.М., Зенюк Л.О., Лазаренко Ю.Г., Матвеева В.Г., Рябов С.С., Селезньова О.М., Чечеюк Л.В., Шевчук С.П., Мельниченко Р.В., Галака С.П., Гришуткін О.М., Залюбовська І.О., Неботов П.Г., Сівер О.І., Соловйов В.М., Перепелиця М.І. Ярусеви́ч Є.Ю., Виборнова Ю.О., Грицай Є.О., Гришуткін О.М., Дмитренко О.М., Лазаренко Ю.Г., Мацько Н.В., Чечеюк Л.В. та інші.

Виклад основного матеріалу. «На час проголошення незалежності України в країні провадили діяльність 3 594 підприємства, що виробляли товари військового призначення та подвійного використання, на яких працювало близько 3 мільйонів осіб. Близько 700 підприємств брали участь лише у випуску військової продукції, включаючи 205 виробничих об'єднань та 139 науково-виробничих об'єднань із загальною кількістю працівників майже 1,5 млн. осіб» [22].

«На етапі становлення українська система експортного контролю працювала неефективно. За даними Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України, протягом 1994-1997 рр. Державна служба експортного контролю видала 6500 ліцензій на експорт зброї, військової та спеціальної техніки, запчастин до них і військового майна, а у зовнішньоторговельних операціях з продажу зброї, військової та спеціальної техніки брали участь лише 114 фірм, організацій та підприємств. За даними цієї парламентської комісії, за відповідний період у 40 країн світу було експортовано продукцію на суму близько 760 мільйонів доларів, причому реалізація ОВТ часто відбувалася за явно заниженими цінами (останнє створює передумови корупції)» [22].

Оцінку сучасного стану експорту товарів військового призначення та подвійного використання здійснимо на основі аналізу офіційної інформації, яка щорічно оприлюднюється Державною службою експортного контролю України. На даний час оприлюднено інформацію з 2007 по 2024 р., її систематизацію здійснимо за географічною, технологічною та кількісною характеристиками. Зокрема, здійснено оцінку передачі наступних видів озброєнь: бойові

танки, бойові броньовані машини, артилерійські системи великого калібру, бойові літаки, бойові вертольоти, військові кораблі, ракети і ракетні пускові установки. Варто зазначити, що передача різних видів озброєнь відбувалася навіть після 2014 р., коли росія вторглася на територію України, окупувала Автономну Республіку Крим та сприяла діяльності терористичним організаціям луганської демократичної республіки та донецької демократичної республіки.

В таблиці 1 представлено інформацію про експорт бойових танків з 2007 по 2024 рр.

Представленні в таблиці дані вказують на значні обсяги міжнародних передач бойових танків, зокрема за весь досліджуваний період було передано 733 одиниці бойових танків. В той же час 112 із них було передано з 2014 р., тобто початку вторгнення російських військ на територію України. В цілому характеризуючи міжнародні передачі бойових танків варто наголосити на наступних моментах:

– основними напрямками передачі бойових танків були наступні держави: Кенія, Грузія, Демократична Республіка Конго, Судан, США, Ефіопія, Нігерія, Таїланд. Серед зазначених країн найбільшу підтримку Україна в умовах воєнного стану отримує лише від США. Незрозумілою досі залишається позиція Грузії щодо російсько-української війни, яка незважаючи на політичні лозунги про підтримку України, відмовилася приєднатися до санкцій проти росії.

- серед вище зазначених країн є держави «стосовно яких здійснюється контроль за проведенням переговорів, пов'язаних з укладанням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) щодо здійснення міжнародних передач товарів військового призначення, подвійного використання та інших товарів, які не внесені до списків товарів, що підлягають державному експортному контролю» [21], зокрема: Демократична Республіка Конго та Судан. Так, зазначеним країнам було передано 125 та 135 одиниць бойових танків відповідно. Зокрема, Демократичній Республіці Конго було передано: у 2010 р. 50 одиниць Т-72 та 50 Т-55; у 2016 р. 25 одиниць Т-64БВ-1. Республіці Судан за досліджуваний період було передано 60 бойових танків Т-72М1 у 2010 р.; 40 бойових танків Т-72М1 та 5 Т-55 у 2011 р.; 10 бойових танків Т-72 у 2012 р. та 20 у 2013 р. Це може свідчити, про відсутність дієвої системи формування обороноздатності держави з одного боку та довіру до політичної системи

Таблиця 1

Інформація про обсяги міжнародних передач окремих категорій озброєнь (бойові танки), здійснених Україною у 2007-2024 рр.

Держава	К-ть	Тип	Держава	К-ть	Тип	Держава	К-ть	Тип	Держава	К-ть	Тип	
2007			2008			2009			2010			
Кенія	77	T-72	Кенія	33	T-72	-	-	-	ДР Конго	50	T-72	
Грузія	74	T-72	Грузія	1	T-72					50	T-55	
										Судан	60	T-72M1
										США	1	T-80БВ
2011			2012			2013			2014			
Судан	40	T-72M1	Судан	10	T-72	Судан	20	T-72	Ефіопія	11	T-72	
	5	T-55	Ефіопія	99	T-72	Ефіопія	29	T-72	Нігерія	12	T-72	
Ефіопія	72	T-72Б1										
2015			2016			2017			2018			
Ефіопія	4	T-72	ДР Конго	25	T-64БВ-1	Таїланд	16	БМ „Оплот”	Таїланд	13	БМ „Оплот”	
Нігерія	11	T-72M1	Таїланд	10	БМ „Оплот”							
Таїланд	5	БМ „Оплот”										
2019			2020			2021			2022			
-	-	-	-	-	-	США	4	T-72	-	-	-	
							1	БМ «Оплот»				
2023			2024			Загальний обсяг передач			В т.ч. з 2014 р.			
						733 одиниць			112 одиниць			

Джерело: розроблено автором на основі: [6], [7], [8], [9], [10], [11], [12], [13], [14], [15], [16], [17], [18], [2], [3], [4], [5]

та системи державного управління з боку міжнародних партнерів з іншого боку;

– варто наголосити, що з 2014 р. було здійснено міжнародні передачі бойових танків у кількості 112 одиниць наступним державам: Ефіопія (11 T-72 у 2014 р.; 4 у 2015 р.); Нігерія (12 T-72 у 2014 р.; 11 T-41M1 у 2015 р.); Таїланд (передано бойові машини «Оплот» у кількості 5 у 2015 р., 10 у 2016 р., 16 у 2017 р., 13 у 2018 р.) США (у 2021 р. передано 4 T-72 та 1 бойову машину «Оплот»). Дана ситуація має бути окремо розглянута в контексті оціни впливу окремої міжнародної передачі на обороноздатність держави;

– зазначимо, що міжнародних передач бойових танків не відбувалося у 2009 р., 2019 р., 2020 р., 2022 р., 2023 р. та 2024 р., в більшій мірі зазначено можливо пояснити повномасштабною російсько-українською війною, що триває з 2022 р.

Інформація про обсяги міжнародних передач бойових броньованих машин представлена в таблиці 2.

Представлена інформація дає можливість констатувати про значні обсяги міжнародних

передач бойових броньованих машин за досліджуваний період. Так за весь період було передано 1119 одиниць бойових броньованих машин, в той же час 162 одиниці було передано з 2014 р., тобто з моменту втрати територіальної цілісності. Основними напрямками міжнародних передач бойових броньованих машин були наступні держави: Грузія, США, Ірак, М'янма, Нігерія, Азербайджан, Чад, Судан, Таїланд, Болгарія, Польща, Індонезія, Об'єднанні Арабські Емірати, Саудівська Аравія. Серед зазначених країн є «стосовно яких здійснюється контроль за проведенням переговорів, пов'язаних з укладанням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) щодо здійснення міжнародних передач товарів військового призначення, подвійного використання та інших товарів, які не внесені до списків товарів, що підлягають державному експортному контролю» [21], зокрема: Ірак, Судан.

Щодо Іраку за досліджуваний період було передано наступне озброєння (бойові броньовані машини): 110 одиниць БМП-1 у 2007 р.; 4 БРЕМ у 2008 р.; 26 БРЕМ-1У у 2009 р.; 4 БТР-4К та 20 БТР-4 у 2011 р.; 40 БТР-4, 8 БТР-4К, 9

Таблиця 2

**Інформація про обсяги міжнародних передач окремих категорій озброєнь
(бойові броньовані машини), здійснених Україною у 2007-2024 рр.**

Держава	К-ть	Тип	Держава	К-ть	Тип	Держава	К-ть	Тип	Держава	К-ть	Тип			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12			
2007			2008			2009			2010					
Грузія	6	БТС-5Б	Грузія	15	БМП-1	Азербай-джан	29	БТР-70	Азербайджан	71	БТР-70			
США	3	БТР-80		25	БТР-70	Ірак	26	БРЕМ-1У	Судан	2	БТР-3			
Ірак	110	БМП-1	США	1	БМП-3	Грузія	5	БТР-70	Таїланд	14	БТР-3Е1			
М'янма	10	МТ-ЛБМШ	Ірак	4 БРЕМ		М'янма	16	МТ-ЛБМШ	Чад	3	БМП-1			
Нігерія	20	БТР-3UN	Азербай-джан	32	БТР-70	США	1	БТР-3Е1						
	6	БТР-3UK	Чад	80	БМП-1		1	БМП-3						
	4	БТР-3UR		8	БТР-3Е	Чад	4	БТР-3Е1						
7	БТР-3Е/14.5	39					БМП-1							
18	БТР-70													
Азербай-джан	4	БТС-5Б												
2011			2012			2013			2014					
Ефіопія	4	БТС-5Б	Азербай-джан	14	БТС-5Б	Азербай-джан	11	БТС-5Б	США	1	БТР-4			
Судан	8	БТР-3	Болгарія	10	БТР-60	Польща	1	ДЗБ¹	Таїланд	15	БТР-3Е1			
	16	БМП-1		9	БТР-70	Ірак	29	БТР-4		2	БТР-3М2			
	10	БРДМ-2	Ірак	40	БТР-4		5	БТР-4К	Нігерія	10	БТР-4ЕН			
США	3	БМП-2К		8	БТР-4К	Таїланд	30	БТР-3Е1						
	2	БТР-80		9	ВТР-80UP-KR		4	БТР-3М2						
Таїланд	24	БТР-3Е1		2	ВТР-80UP-R		6	БТР-3РК						
Ірак	4	БТР-4К		Судан	2	ВТР-80UP-R	2	БТР-3БР						
	20	БТР-4	Таїланд		62	БТР-3Е1	Нігерія	4				БТР-3Е		
				4	БТР-3К									
				9	БТР-3М1									
				3	БТР-3С									
				5	БТР-3БР									
			Судан	1	БТР-70									
				14	БМП-1									
2015			2016			2017			2018					
Таїланд	2	БТР-3М1	Таїланд	15	БТР-3Е1	-	-	-	Таїланд	2	БРЕМ-			
	1	БТР-3М2		5	БТР-3К									
	6	БТР-3РК		4	БТР-3БР									
	2	БТР-3БР		2	БТР-3С									
	1	БТР-3С		7	БТР-3М1									
	8	БТР-3Е1		1	БТР-3М2									
		Індонезія	5	БТР-4										
			ОАЕ	108	БРДМ-2									
2019			2020			2021			2022					
М'янма	14	БТС-4	Індонезія	2	БА «Козак 2»	США	1	«Дозор-Б»	-	-	-			
			Уганда	1	БТС-4	Саудівська Аравія	60	БА «Козак 5»						
2023			2024			Загальний обсяг передач			В т.ч. з 2014 р.					
-	-	-	-	-	-	1119 одиниць			162 одиниць					

Джерело: розроблено автором на основі: [6], [7], [8], [9], [10], [11], [12], [13], [14], [15], [16], [17], [18], [2], [3], [4], [5]

¹ ДЗБ - Дослідний зразок бронетранспортера

BTR-80UP-KR, 2 BTR-80UP-R у 2012 р.; 29 БТР-4 та 5 БТР-4К у 2013 р.

В той же час в переліку є країни, щодо яких застосовуються обмежувальні заходи, варто зазначати, що зазначенні обмежувальні заходи введені вже після здійснення операцій з міжнародних передач озброєння, зокрема:

– Республіка Судан: «Враховуючи внутрішньополітичну ситуацію в Республіці Судан, суб'єкту наполегливо рекомендується не здійснювати активних кроків щодо налагодження військово-технічного співробітництва України з Суданом та утриматися від підписання із суданською стороною відповідних контрактів до нормалізації ситуації в країні. Водночас у разі зміни ситуації у Республіці Судан відповідна інформація буде актуалізована на веб-сайті Держекспортконтролю» [20]. Так, за результатами проведеного аналізу даній країні було передано наступну кількість бойових броньованих машин: 2 одиниці БТР-3 у 2010 р.; 8 БТР-3, 16 БМП-1, 10 БРДМ-2 у 2011 р.; 1 БТР-70, 14 БМП-1 у 2012 р.; 20 БМП-1 у 2013 р. Тобто з 2010 по 2013 р. Республіці Судан було передано 55 одиниць бойових броньованих машин. Варто зазначити, що зазначений час був періодом політичного режиму Віктора Януковича, що підтверджує антидержавницьку позицію його політичної сили та прийнятих державно-управлінських рішень;

– М'янма: «Плануючи співробітництво з М'янмою, суб'єкту наполегливо рекомендується враховувати ризики можливого застосування міжнародних обмежень відносно окремих видів міжнародних передач товарів, які можуть виникнути у зв'язку із розвитком внутрішньо-політичної ситуації в М'янмі» [19]. Дані державі було передано наступну кількість одиниць бойових броньованих машин: 10 МТ-ЛБМШ у 2007 р.; 16 МТ-ЛБМШ у 2009 р.; 14 БТС-4 у 2019 р.

У таблиці 3 наведена інформація про обсяги міжнародних передач окремих категорій озброєнь (артилерійські системи великого калібру), здійснених Україною у 2007-2024 рр.

Державами, яким було передано озброєння, зокрема (артилерійські системи великого калібру), були: Азербайджан, Грузія, Кенія, Ізраїль, Латвія, Демократична республіка Конго, США, Ємен, Судан, Туркменістан, Нігерія. Знову ж таки, велика кількість артилерійських систем великого калібру було передані країнам «стосовно яких здійснюється контроль за проведенням переговорів, пов'язаних з укладанням

зовнішньоекономічних договорів (контрактів) щодо здійснення міжнародних передач товарів військового призначення, подвійного використання та інших товарів, які не внесені до списків товарів, що підлягають державному експортному контролю» [21].

Так, Республіці Судан у 2011 р. було передано 30 одиниць БМ-21 та 30 одиниць 2С1 „Гвоздика“. У 2012 р. даній країні передано 11 одиниць 2С1 „Гвоздика“, а у 2013 р. 5 одиниць Д-30 та 5 одиниць 2С1 „Гвоздика“. Демократичній Республіці Конго передано у 2010 р. наступні види артилерійських систем великого калібру: 12 - БМ-21; 12 - 2С1; 12 - 2С3; 36 - Д-30; 3 - 82 мм. Обмежувальні заходи передбачені і для Ємену, проте 2011 р. було передано 6 одиниць артилерійських систем великого калібру - Д-13.

Серед країн, які підтримують Україну, артилерійські системи великого калібру, були передані наступним: Азербайджан (у 2007 р. – 55 одиниць Д-30А; 2008 р. – 18 одиниць 2С1; 2009 р. - 29 одиниць 2С1; 2010 р. 7 одиниць 2С1, 10 одиниць 2С3). Латвії було передано 1 одиницю ІСУ-152. США було передано 4 БМ-21 у 2010 р. та 1 САУ ДАНА. Грузії передано 5 одиниць 2С7. Ізраїлю передано 1 одиницю БМ-21 у 2008 р.

Значна кількість одиниць артилерійських систем великого калібру була передана африканським країнам, щодо яких особливих обмежень не існує, зокрема:

– Кенія: 2 одиниці БМ-21 у 2007 р.; 6 одиниць БМ-21 у 2008 р.; 26 одиниць 82 мм.;

– Нігерія: 6 одиниць Д-30 у 2014 р. та 12 одиниць Д-30 у 2015 р.

Варто зазначити, що за досліджуваний період було передано 369 одиниць артилерійських систем великого калібру, з них 19 одиниць було передано з 2014 р. За період повномасштабного вторгнення жодної одиниці озброєння зазначеного виду передано не було.

Інформація про обсяги міжнародних передач окремих категорій озброєнь (бойові літаки), здійснених Україною у 2007-2024 рр. представлено в таблиці 4.

За досліджуваний період було здійснено міжнародні передачі бойових літаків у кількості 168 одиниць, у тому числі 6 одиниць після 2014 р. (у 2014 р. передано 5 МіГ-21 для Хорватії, та 1 МіГ-29 для Чаду) Основними партнерами в даному напрямку стали наступні країни: США, Грузія, Ємен, Словаччина, Азербайджан, Китай, Австралія, Екваторіальна Гвінея, Молдова, Демократична республіка Конго,

Таблиця 3

**Інформація про обсяги міжнародних передач окремих категорій озброєнь
(артилерійські системи великого калібру), здійснених Україною у 2007-2024 рр.**

Держава	К-ть	Тип	Держава	К-ть	Тип	Держава	К-ть	Тип	Держава	К-ть	Тип
2007			2008			2009			2010		
Азербай-джан	55	Д-30А	Азербай-джан	18	2С1	Азербай-джан	29	2С1	Азербай-джан	7	2С1
Грузія	5	2С7	Ізраїль	1	БМ-21		6	2С3	ДР Конго	10	2С3
Кенія	2	БМ-21	Кенія	6	БМ-21					12	БМ-21
			Латвія	1	ІСУ-152					12	2С1
										12	2С3
										36	Д-30
										3	82 мм
									США	4	БМ-21
			Кенія	26	82 мм						
2011			2012			2013			2014		
Ємен	6	Д-3	Судан	11	2С1 „Гвоз-дика”	Судан	5	Д-30	Нігерія	6	Д-30
Судан	30	БМ-21	Туркменіс-тан	6	2А36 ”Ги-ацинт”		5	2С1 „Гвоз-дика”			
	30	2С1 „Гвоз-дика”									
Туркменіс-тан	6	2А65 „Мста-Б”									
	6	М-46									
2015			2016			2017			2018		
Нігерія	12	Д-30	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2019			2020			2021			2022		
-	-	-	-	-	-	США	1	САУ ДАНА	-	-	-
2023			2024			Загальний обсяг передач			В т.ч. з 2014 р.		
						369 одиниць			19 одиниць		

Джерело: розроблено автором на основі: [6], [7], [8], [9], [10], [11], [12], [13], [14], [15], [16], [17], [18], [2], [3], [4], [5]

Південно-Африканська республіка, Чад, Єгипет, Пакистан, Вірменія, Естонія, Великобританія, Судан, Нігер, Хорватія. Серед зазначеного переліку є країни, щодо яких існують обмеження як національні так і міжнародні, зокрема:

– Демократична республіка Конго: у 2008 р. передано 1 одиницю АН-12БК; у 2012 р. 2 одиниці Су-25;

– Судан: у 2011 р. передано 1 одиницю МіГ-29УБ;

– Ємен: у 2007 р. 17 одиниць МіГ-21 та 6 одиниць Су-22.

Основними географічними напрямками міжнародних передач озброєння, зокрема бойових літаків, за період 2007-2024 рр. були наступні:

– Північна Америка: США (1 МіГ-29УБ та 2 Л-39 у 2007 р.; 1 МіГ-29УБ та 2 Су-27УБ у 2008 р.; 1 Іл-78 у 2009 р.);

– Європа: Грузія (8 Л-39 у 2007 р.); Словаччина (2 Л-39 у 2007 р.); Молдова (1 АН-12БК

у 2007 р.); Естонія (7 Л-39 у 2008 р.; 2 Л-39 у 2010 р.; 1 Су-25УТГ у 2011 р.; 5 Л-39 у 2012 р.); Білорусь (50 Виріб ВР-3 „Рейс” у 2009 р.); Латвія (3 Л-39 у 2009 р.; 4 Л-39 у 2010 р.); Великобританія (1 Л-39 у 2010 р.); Хорватія (5 МіГ-29 у 2014 р.)

– Азія: Азербайджан (9 МіГ-29 у 2007 р.; 1 МіГ-29УБ у 2009 р.; 1 МіГ-29УБ у 2011 р.) Китай (1 Су-25УТГ у 2007 р.); Пакистан (1 Іл-78 у 2009 р.; 1 Іл-78 у 2010 р.); Вірменія (2 Л-39 у 2010 р.; 2 Л-39 у 2011 р.)

– Австралія: Австралія (2 Л-39 у 2007 р.);

– Африка: Екваторіальна Гвінея (2 Л-39 та 2 Су-25УБ у 2007 р.; 2 Су-25 та 2 АН-72 у 2009 р.); Південно-Африканська республіка (1 Л-39 у 2008 р.); Чад (2 у 2008 р.; 1 Су-25УБ у 2009 р.; 2 Су-25 у 2010 р.; 4 Су-25 у 2012 р.; 1 МіГ-29 у 2014 р.); Єгипет (1 АН-74Т-200А у 2009 р.; 1 АН-74Т-200А у 2010 р.); Нігер (2 Су-25 у 2013 р.).

Таблиця 4

Інформація про обсяги міжнародних передач окремих категорій озброєнь (бойові літаки), здійснених Україною у 2007-2024 рр.

Держава	К-ть	Тип	Держава	К-ть	Тип	Держава	К-ть	Тип	Держава	К-ть	Тип		
2007			2008			2009			2010				
США	1	МіГ-29УБ	США	1	МіГ-29УБ	Азербайджан	1	МіГ-29УБ	Вірменія	2	Л-39		
	2	Л-39			2	Су-27УБ	Білорусь	50	Виріб ВР-3 „Рейс”	Єгипет	1	АН-74Т-200А	
Грузія	8	Л-39	Естонія	7	Л-39	Екваторіальна Гвінея	2	Су-25	Естонія	2	Л-39		
Ємен	17	МіГ-21	ДР Конго	1	АН-12БК			2	АН-72	Латвія	4	Л-39	
	6	Су-22	ПАР	1	Л-39	Єгипет	1	АН-74Т-200А	Пакистан	1	Іл-78		
Словаччина	2	Л-39	Чад	3	Су-25	Латвія	3	Л-39	Великобри-танія	1	Л-39		
Азербайджан	9	МіГ-29				Пакистан	1	Іл – 78	Чад	2	Су-25		
Китай	1	Су-25УТГ				США	1	Іл – 78					
Австралія	3	Л-39				Чад	1	Су-25УБ					
Екваторіальна Гвінея	2	Л-39											
	2	Су-25УБ											
Молдова	1	АН-12БК											
2011			2012			2013			2014				
Азербайджан	1	МіГ-29УБ	Естонія	5	Л-39	Нігер	2	Су-25 Су-25	Хорватія	5	МіГ-21		
Естонія	1	Су-25УТГ	ДР Конго	2	Су-25	Чад	4		Чад	1	МіГ-29		
Судан	1	МіГ-29УБ											
Вірменія	2	Л-39											
2015			2016			2017				2018			
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
2019			2020			2021			2022				
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
2023			2024			Загальний обсяг передач			В т.ч. з 2014 р.				
						168 одиниць			6 одиниць				

Джерело: розроблено автором на основі: [6], [7], [8], [9], [10], [11], [12], [13], [14], [15], [16], [17], [18], [2], [3], [4], [5]

За період повномасштабного вторгнення жодної міжнародної передачі бойових літаків не відбулося.

В таблиці 5 представлена Інформація про обсяги міжнародних передач окремих категорій озброєнь (військові кораблі), здійснених Україною у 2007-2024 рр. Відповідно до зазначеного, міжнародна передача військових кораблів відбувалася лише двічі у 2013 та 2014 рр. Обидва випадки це передача десантних кораблів на повітряній подушці проекту 958 Китаю.

Інформація про обсяги міжнародних передач окремих категорій озброєнь (бойові вертольоти), здійснених Україною у 2007-2024 рр. представлена в таблиці 6.

На основі представленої інформації, варто зазначити коло країн, щодо яких «здійснюється контроль за проведенням переговорів,

пов'язаних з укладанням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) щодо здійснення міжнародних передач товарів військового призначення, подвійного використання та інших товарів, які не внесені до списків товарів, що підлягають державному експортному контролю» [21], зокрема:

– Демократична республіка Конго: 4 Мі-24 у 2010 р.;

– Центрально-Африканська республіка: 2 Мі-24В у 2011 р.

Крім зазначених країн експорт озброєння (бойових вертольотів) відбувався до наступних країн:

– Чад (2 Мі-24 у 2007 р.; 2 Мі-24 у 2008 р.);

– Екваторіальна Гвінея (2 Мі-24 у 2007 р.);

– Нігерія (3 Мі-24 у 2008 р. 2 Мі-24В у 2017 р.);

– Азербайджан (11 Мі-24 у 2009 р.; 1 Мі-24 у 2010 р.);

– Об'єднаним Арабські Емірати (2 Мі-8Т у 2009 р. та 2); Литва (1 Мі-24 у 2012 р.);

– Південний Судан (2 Мі-24В та 3 Мі-24В-МСБ у 2015 р. Мі-24Р у 2021 р.).

Варто зазначити, що у 2013 р. було передано Мі-8Т МГА російській федерації та у 2014 р. Мі-8 Білорусії. Зауважимо, що в цілому з 2007 р. було передано 46 одиниць бойових вертольотів, в тому числі 15 одиниць після 2014 року.

Інформація про обсяги міжнародних передач окремих категорій озброєнь (ракети і ракетні пускові установки), здійснених Україною у 2007-2024 рр. представлена у таблиці 7.

У 2007 році було передано ракети і ракетні пускові установки таким країнам як: Азербайджан - 43 одиниці Р-27; Казахстан - 26 одиниць Р-27; Алжир - 20 одиниць Р-27; Словаччина - 6 одиниць Р-73; російська федерація – 100 одиниць Х-59. У 2008 році передача відбувалася лише до Азербайджану у кількості 21 одиниця Р-27 та 3 одиниці 9П129-1М. Значна кількість ракет і ракетних пускових установок була передана у 2009 році Алжиру - 4 одиниці Р-27; Білорусії - 18 одиниць Р-27 та США - 5 одиниць 8К14-1. У 2010 році міжнародні передачі відбувалися до Італії (2 одиниці Р-24; 4 Р-27; 8 Р-73) та Алжиру (14 одиниць Р-27). До Бангладеш було передано 12 одиниць Р-27 у 2011 році. У 2012 році було передано озброєння у вигляді ракет та ракетних пускових установок, без зазначення найменування у кількості 4 одиниці до російської федерації; 37 одиниць до Алжиру та 6 одиниць

до Казахстану. Без зазначення найменування відбулися передачі у 2013 році до Індії (360 одиниць) та Казахстану (18 одиниць).

Така ж інформація представлена щодо передачі 18 одиниць озброєння Алжиру у 2014 р. У 2015 році було передано 2 одиниці Р-27 Індонезії. У 2016 році передача відбувалася за напрямками: Індонезія (3 одиниці Р-27) та Польща (40 одиниць Р-27). У 2018 році передачі відбувалися до Алжиру (9 одиниць О-27) та Казахстану 6 одиниць Р-27. Жодної одиниці ракет і ракетних пускових установок не було передано у 2017 році та з 2019 по 2024 роки. В цілому за досліджуваний період було передано ракет і ракетних пускових установок у кількості 765 одиниць, в тому числі 58 одиниць після 2014 року.

Висновки. В цілому підводячи підсумок про міжнародні передачі окремих категорій озброєнь, здійснених Україною у 2007-2024 рр. варто наголосити на наступних особливостях:

– по-перше, за географічним напрямком, було здійснено передачу озброєнь в різні регіони світу, зокрема:

1) **Європа** (Словаччина, Болгарія, Білорусь, російська федерація, Польща, Литва, Хорватія, Великобританія, Латвія, Молдова, Естонія, Італія);

2) **Азія** (Китай, Ізраїль, Таїланд, Грузія, Азербайджан, Казахстан, Бангладеш, Індія, Індонезія, Туркменістан, Ірак, Об'єднанні Арабські Емірати, Пакистан, Вірменія, М'янма);

Таблиця 5

Інформація про обсяги міжнародних передач окремих категорій озброєнь (військові кораблі), здійснених Україною у 2007-2024 рр.

Держава	К-ть	Тип	Держава	К-ть	Тип	Держава	К-ть	Тип	Держава	К-ть	Тип
2007			2008			2009			2010		
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2011			2012			2013			2014		
-	-	-	-	-	-	Китай	1	ДК ¹	Китай	1	ДК ²
2015			2016			2017			2018		
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2019			2020			2021			2022		
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2023			2024			Загальний обсяг передач			В т.ч. з 2014 р.		
-	-	-	-	-	-	2 одиниці			1 одиниця		

Джерело: розроблено автором на основі: [6], [7], [8], [9], [10], [11], [12], [13], [14], [15], [16], [17], [18], [2], [3], [4], [5]

¹ ДК – Десантний корабель на повітряній подушці проекту 958

² ДК – Десантний корабель на повітряній подушці проекту 958

Таблиця 6

**Інформація про обсяги міжнародних передач окремих категорій озброєнь
(бойові вертольоти), здійснених Україною у 2007-2024 рр.**

Держава	К-ть	Тип	Держава	К-ть	Тип	Держава	К-ть	Тип	Держава	К-ть	Тип
2007			2008			2009			2010		
Чад	2	Mi-24	Чад	2	Mi-24	Азербай- джан	11	Mi-24	Азербайджан	1	Mi-24
Екваторіальна Гвінея	2	Mi-24	Нігерія	3	Mi-24	ОАЕ	2	Mi-8Т	ДР Конго	4	Mi-24
2011			2012			2013			2014		
ЦАР	2	Mi-24В	Литва	1	Mi-24Р	рф	1	Mi-8Т МГА	Білорусь	6	Mi-8
2015			2016			2017			2018		
Південний Судан	2	Mi-24В	-	-	-	Нігерія	2	Mi-24В	-	-	-
	3	Mi-24В- МСБ									
2019			2020			2021			2022		
-	-	-	-	-	-	ОАЕ	2	Mi-24Р	-	-	-
2023			2024			Загальний обсяг передач			В т.ч. з 2014 р.		
-	-	-				46 одиниць			15 одиниць		

Джерело: розроблено автором на основі: [6], [7], [8], [9], [10], [11], [12], [13], [14], [15], [16], [17], [18], [2], [3], [4], [5]

Таблиця 7

**Інформація про обсяги міжнародних передач окремих категорій озброєнь
(ракети і ракетні пускові установки), здійснених Україною у 2007-2024 рр.**

Держава	К-ть	Тип	Держава	К-ть	Тип	Держава	К-ть	Тип	Держава	К-ть	Тип
2007			2008			2009			2010		
Азербайджан	43	P-27	Азербай- джан	21	P-27	Алжир	4-	P-27	Італія	2	P-24
Казахстан	26	P-27		3	9П129-1М	Білорусь	18	P-27		4	P-27
Алжир	20	P-27				США	5	8К14-1		8	P-73
Словаччина	6	P-73							Алжир	14	P-27
рф	100	X-59									
2011			2012			2013			2014		
Бангладеш	12	P-27	рф	4	Не зазна- чено	Індія	360	Не зазна- чено	Алжир	18	Не зазна- чено
			Алжир	37	Не зазна- чено	Казах- стан	18	Не зазна- чено			
			Казахстан	6	Не зазна- чено						
2015			2016			2017			2018		
Індонезія	2	P-27	Індонезія	3	P-27	-	-	-	Алжир	9	O-27
			Польща	40	P-27				Казахстан	6	P-27
2019			2020			2021			2022		
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2023			2024			Загальний обсяг передач			В т.ч. з 2014 р.		
-	-	-	-	-	-	765 одиниць			58 одиниць		

Джерело: розроблено автором на основі: [6], [7], [8], [9], [10], [11], [12], [13], [14], [15], [16], [17], [18], [2], [3], [4], [5]

3) **Африка** (Алжир, Ємен, Чад, Екваторіальна Гвінея, Нігерія, Нігер, Південний Судан, Судан, Демократична Республіка Конго, Уганда, Саудівська Аравія, Центральна Африканська Республіка, Південно-африканська республіка, Єгипет, Кенія, Ефіопія);

4) **Північна Америка** (США);

5) **Австралія**;

– по-друге, за технологічним напрямком, було передано наступні види озброєнь:

1. бойові танки (733 одиниці, в тому числі 112 після 2014 р.);

2. бойові броньовані машини (1119 одиниць, в тому числі 162 одиниці після 2014 р.);

3. артилерійські системи великого калібру (369 одиниць, в тому числі 19 одиниць після 2014 р.);

4. бойові літаки (168 одиниць, в тому числі 6 одиниць після 2014 р.);

5. військові кораблі (2 одиниці, в тому числі 1 одиниця після 2014 р.);

6. бойові вертольоти (46 одиниць, в тому числі 15 одиниць після 2014 р.);

7. ракети та ракетні пускові установки (765 одиниць, в тому числі 58 одиниць після 2014 р.);

– по-третє, значна кількість зброї була передана країнам, щодо яких існують національні та міжнародні обмеження, а деякі з них є країнами, що підтримали російську агресію проти України, зокрема: Судан, російська федерація, Китай, Індія, Ірак, М'янма, Центральна Африканська Республіка, Демократична Республіка Конго, Білорусь. Звичайно, що після 2014 р. озброєння передавалась лише в окремих випадках, проте зазначене свідчить про значну залежність системи державного експортного контролю від політичного впливу та корупційної складової. А свою чергу ефективність державного експортного контролю впливає на рівень обороноздатності та безпеки держави.

Список використаної літератури:

- Виклики для систем контролю над експортом озброєнь України і Російської федерації. Серія регіональних програм № 15. Женевський центр демократичного контролю над збройними силами. 2012. URL: https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/RPS_15_Arms_Export_Control_UKR.pdf
- Інформація про експорт окремих категорій озброєнь, здійснених Україною у 2020 році. Державна служба експортного контролю України. URL: https://www.dsecu.gov.ua/ua/obsiagy-peredach-ozbroyen_2020
- Інформація про експорт окремих категорій озброєнь, здійснених Україною у 2021 році. Державна служба експортного контролю України. URL: https://www.dsecu.gov.ua/ua/obsiagy-peredach-ozbroyen_2021
- Інформація про експорт окремих категорій озброєнь, здійснених Україною у 2022 році. Державна служба експортного контролю України. URL: https://www.dsecu.gov.ua/ua/obsiagy-peredach-ozbroyen_2022
- Інформація про експорт окремих категорій озброєнь, здійснених Україною у 2023 році. Державна служба експортного контролю України. URL: <https://www.dsecu.gov.ua/uploads/2024/08/dodatokobsagi-ozbroen-2023vidkrsajt.pdf?language=ua>
- Інформація про обсяги міжнародних передач окремих категорій озброєнь, здійснених Україною у 2007 році. Державна служба експортного контролю України. URL: https://www.dsecu.gov.ua/ua/obsiagy-peredach-ozbroyen_2007?language=ua
- Інформація про обсяги міжнародних передач окремих категорій озброєнь, здійснених Україною у 2008 році. Державна служба експортного контролю України. URL: https://www.dsecu.gov.ua/ua/obsiagy-peredach-ozbroyen_2008?language=ua
- Інформація про обсяги міжнародних передач окремих категорій озброєнь, здійснених Україною у 2009 році. Державна служба експортного контролю України. URL: https://www.dsecu.gov.ua/ua/obsiagy-peredach-ozbroyen_2009?language=ua
- Інформація про обсяги міжнародних передач окремих категорій озброєнь, здійснених Україною у 2010 році. Державна служба експортного контролю України. URL: https://www.dsecu.gov.ua/ua/obsiagy-peredach-ozbroyen_2010?language=ua
- Інформація про обсяги міжнародних передач окремих категорій озброєнь, здійснених Україною у 2011 році. Державна служба експортного контролю України. URL: https://www.dsecu.gov.ua/ua/obsiagy-peredach-ozbroyen_2011?language=ua
- Інформація про обсяги міжнародних передач окремих категорій озброєнь, здійснених Україною у 2012 році. Державна служба експортного контролю України. URL: https://www.dsecu.gov.ua/ua/obsiagy-peredach-ozbroyen_2012?language=ua
- Інформація про обсяги міжнародних передач окремих категорій озброєнь, здійснених Україною у 2013 році. Державна служба експортного контролю України. URL: https://www.dsecu.gov.ua/ua/obsiagy-peredach-ozbroyen_2013?language=ua

13. Інформація про обсяги міжнародних передач окремих категорій озброєнь, здійснених Україною у 2014 році. Державна служба експортного контролю України. URL: https://www.dsecu.gov.ua/ua/obsiagy-peredach-ozbroyen_2014?language=ua
14. Інформація про обсяги міжнародних передач окремих категорій озброєнь, здійснених Україною у 2015 році. Державна служба експортного контролю України. URL: https://www.dsecu.gov.ua/ua/obsiagy-peredach-ozbroyen_2015?language=ua
15. Інформація про обсяги міжнародних передач окремих категорій озброєнь, здійснених Україною у 2016 році. Державна служба експортного контролю України. URL: https://www.dsecu.gov.ua/ua/obsiagy-peredach-ozbroyen_2016?language=ua
16. Інформація про обсяги міжнародних передач окремих категорій озброєнь, здійснених Україною у 2017 році. Державна служба експортного контролю України. URL: https://www.dsecu.gov.ua/ua/obsiagy-peredach-ozbroyen_2017?language=ua
17. Інформація про обсяги міжнародних передач окремих категорій озброєнь, здійснених Україною у 2018 році. Державна служба експортного контролю України. URL: https://www.dsecu.gov.ua/ua/obsiagy-peredach-ozbroyen_2018?language=ua
18. Інформація про обсяги міжнародних передач окремих категорій озброєнь, здійснених Україною у 2019 році. Державна служба експортного контролю України. URL: https://www.dsecu.gov.ua/ua/obsiagy-peredach-ozbroyen_2019?language=ua
19. Обмежувальні заходи щодо М'янми. Державна служба експортного контролю України. URL: <https://www.dsecu.gov.ua/ua/obmezuvalni-zahodi-sodo-manmi?language=ua>
20. Обмежувальні заходи щодо Республіки Судан. Державна служба експортного контролю України. URL: <https://www.dsecu.gov.ua/ua/obmezuvalni-zahodi-sodo-respubliki-sudan>
21. Перелік країн стосовно яких здійснюється контроль за проведенням переговорів, пов'язаних з укладанням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) щодо здійснення міжнародних передач товарів військового призначення, подвійного використання та інших товарів, які не внесені до списків товарів, що підлягають державному експортному контролю. URL: <https://www.dsecu.gov.ua/uploads/2025/06/sanksii-perelik-052025.pdf?language=ua>
22. Ярусевич А.С. Нормативні аспекти управління військовопромисловим комплексом після проголошення незалежності України. Збірник наукових праць ЛОГОС. 2020. № 1. С. 41–43.

Vakun O. V. Current state of international transfers of military and dual-use goods in Ukraine

Dual-use goods constitute a key object of state export control, and effective management in this area plays a crucial role in ensuring national security, particularly under conditions of military threats. Research on export control issues is essential for analyzing and monitoring the transfer of military goods, as well as assessing risks posed by other states, especially those with totalitarian or authoritarian political regimes. Although during wartime Ukraine imports more weapons to maintain its defense capability, studying the volumes of international transfers in previous years makes it possible to identify lost opportunities and set priorities for managing export and import processes in the future. Since this information is published annually by the State Service of Export Control of Ukraine, it can be used in academic research and serves as an important source for analyzing and forecasting the development of the export control system.

The analysis of Ukraine's international arms transfers during 2007–2024 demonstrates a wide geographical range of partners and a significant volume of transferred weapon systems, highlighting Ukraine's notable role in the global arms market. However, after 2014 there has been a significant reduction in transfer volumes and a narrowing of recipient countries, which is linked to the military aggression of the Russian Federation, changes in state policy priorities, and the need to preserve Ukraine's own defense capabilities. Particular concern arises from cooperation with states under international sanctions or those that supported aggression against Ukraine, which emphasizes the presence of political and corruption risks in the area of state export control. Therefore, the effectiveness of this system remains a key factor in ensuring national security and requires further improvement in line with current military-political challenges.

Key words: international transfers, export control, military goods, dual-use goods, national security, military threats, import, export, defense capability.